

■ چالش‌های دیروز و امروز از نگاه مرکز آمار

مرکز آمار ایران

آمارهای پایه‌ای با تفکیک‌ها و طبقه‌بندی‌های موضوعی و جغرافیایی باید آماده باشد، اما متأسفانه تا به حال چنین نبوده و نظام آماری، تولید آمار را هرگز براساس نیاز سازمان برنامه و بودجه و سایر دستگاه‌ها برنامه‌ریزی نکرده است. از سوی دیگر، نظام برنامه‌ریزی هیچ گاه نیاز خود را پیش از وقت ارائه نداده و این نظام و نظام آماری در مدتی نزدیک به سی سال، با یکدیگر هماهنگ و همسو نشده‌اند. بنابراین، میان تولید و مصرف آمار رابطه لازم برقرار نشده است.

دستگاه‌های اجرایی نیز همیشه در تهیه اطلاعات آماری مورد نیاز خود با مشکل مواجه هستند. طبیعی است که، احساس مسئولیت رؤسای این دستگاه‌ها در تصمیم‌گیری‌ها تحت تأثیر این وضع باشد. ایجاد رابطه و برقراری توازن بین عرضه و تقاضای اطلاعات آماری ضرورتی اساسی است که سال‌ها در تحقق آن تأخیر شده است.

از سوی دیگر یگانگی و برداشت واحد از تعاریف و مفاهیم، طبقه‌بندی‌ها، روش‌ها

پیش‌نوشتار

نظام آماری کشور که، تشکیلات آن دربرگیرنده مرکز آمار ایران و مجموعه دستگاه‌های تولیدکننده آمار است، پس از گذشت ۴۳ سال از تأسیس اداره آمار عمومی در سال ۱۳۳۱ و سی سال از برپایی مرکز آمار ایران در سال ۱۳۴۴، تهیه شد و با تجدید قانون در سال‌های پیش از انقلاب اسلامی و کوشش‌های سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی برای اعمال تغییرات در آن، اکنون ساختاری نامناسب و عملکردی آشفته دارد که علت اصلی آن عدم اجرای متوازن وظایف مندرج در قانون و مصرف عمده توان و امکانات دستگاه‌ها به ویژه مرکز آمار ایران در وظایف اجرایی، بعضاً نمایشی و گذراندن زمان بدون برنامه و با روزمرگی است. اکنون این نظام آماری دارای مشکلات زیر است:

اولویت‌ها مطرح نمی‌شود، بین عرضه و تقاضای اطلاعات آماری، حداقل رابطه لازم برقرار نشده و تولید آمارهای بدون کاربرد، بسیار است.

در شروع برنامه‌ریزی‌های توسعه،



تکنولوژی زمان، ضرورتی اساسی و فریضه‌ای است که در انجام آن بسیار تأخیر شده است؛ زیرا وجود آمارهای ثبتي نظام یافته در کشور می‌تواند جایگزین سرشماری‌ها و آمارگیری‌های نمونه‌ای بسیاری شود.

۲- آمارها عموماً، به ویژه ضروری‌ترین و مهم‌ترین آمارهای ملی موجود، بهنگام نیستند.

با رشد بالای جمعیت کشور و ایجاد تسفیرات و تحولات وسیع در کلیه فعالیت‌ها، بسیاری از آمارها سریعاً کهنه می‌شوند و کارایی خود را از دست می‌دهند. متأسفانه انتشار مهمترین آمارهای ملی با تأخیر زیاد صورت می‌گیرد. برنامه‌ریزان و مسئولان با همین آمارهای کهنه یعنی با اطلاعات گذشته کار می‌کنند. بهنگام کردن آمارهای ملی تنها از طریق مرکزی مسئول، ممکن خواهد بود.

۳- دستیابی به اطلاعات آماری منتشر نشده (موجود در بایگانی‌های فنی و حافظه کامپیوترهای دستگاه‌های تولید کننده آمار) مشکل یا ناممکن است.

نظر به اینکه بین تولید و مصرف آمار رابطه لازم برقرار نیست، استفاده کنندگان اغلب آمار مورد نیاز را در نشریات نمی‌یابند و به استخراج اطلاعات موردنظر از داده‌های پردازش نشده می‌پردازند. در بیشتر دستگاه‌ها امکان همکاری در این زمینه وجود ندارد و متقاضی نمی‌تواند به مقصود

و... وجود ندارد و دستگاه ناظر، به عنوان هماهنگ‌کننده و تأییدکننده برای فعالیت‌های آماری عملاً جا نیفتاده است.

سازمان‌های تولیدکننده آمار در نظام آماری خود، تعاریف و طبقه‌بندی‌ها و روش‌های یکسانی را به کار نمی‌برند، روش‌های آنها غالباً از نظر علمی اشکال‌های متعدد دارد و نتایج آماری آنها در ارزیابی فنی تأیید شدنی نیست. نتیجه کار نیز اغلب همسو با تبلیغ و توجیه کارکرد دستگاه مربوط است.

آمارهای بدون کنترل و ارزیابی و کارشناسی نشده، برای دستگاه‌های برنامه‌ریزی و مسئولان اجرایی نه تنها راهنمای تصمیم‌گیری و عمل نیست، بلکه در مواردی گمراه‌کننده نیز می‌شود. ایجاد تمرکز علمی و یکسان کردن تعاریف، طبقه‌بندی‌ها و روش‌ها در نظام آماری ضرورت اساسی دیگری است که برای شروع آن نباید درنگ کرد.

۱- آمارهای ثبتي در مجموع سازمان نیافته است.

در آمارهای ثبتي موجود، تمرکز علمی وجود ندارد و در برابر خلاءهای آماری، اطلاعات بدون کاربرد حجمی دیده می‌شود. روش‌های تهیه، پردازش و ذخیره کردن اطلاعات، اغلب ابتدایی، کند، پرزحمت و کم‌بهره است. این آمارها غالباً فاقد قابلیت مقایسه و جمع‌پذیری هستند و به کار مطالعات کلان نمی‌آیند. سازمان دادن به آمارهای ثبتي با استفاده از روش‌ها و

گزارش ویژه

دوباره کاری در تولید آمار به ویژه در مورد مهم ترین آمارهای ملی قابل توجه است. ایجاد تمرکز علمی در نظام آماری و توزیع فعالیت های آماری بین دستگاه ها بر اساس مناسبت و توانایی آنها با همکاری و کنترل و نظارت یک سازمان مسئول آماری می تواند به تغییر این وضع کمک کند.

۷- عدم توسعه نیروی متخصص، ترمیم و بازسازی نیروهای موجود و استفاده صحیح از آنها

بعد از سال های اولیه تأسیس مرکز آمار ایران که تعداد بسیاری از تحصیل کردگان دانشگاهی به استخدام آن درآمدند، برنامه های برای جذب منظم نیرو و بسال بردن قابلیت های علمی و فنی کارکنان وجود نداشته است. پرداختن به وظایف قانونی مرکز ایجاب می کند که نیروی انسانی و سطح تخصص آنها افزایش یابد. این امر در دستگاه های اجرایی نیز به دلیل لزوم ایجاد و گسترش نظام آماری نوین ضرورت دارد.

۸- اکثر کارشناسان و کارکنان فنی در نظام آماری به کار با کامپیوتر تسلط ندارند.

فعالیت های آماری، به ویژه در آینده، ایجاب می کند که تقریباً تمام کارکنان از تسلط و مهارت لازم در کارکردن با کامپیوتر برخوردار شوند. در حال حاضر تعداد کمی از کارکنان تسلط های لازم را دارند و این افراد نیز تعداد کمی از نرم افزارها را

خود برسد.

اصلاح نظام آماری دستگاه ها در جهت ذخیره کردن سیستماتیک داده ها و استفاده از کامپیوتر و نرم افزارهای مناسب و ایجاد سهولت و سرعت در پردازش و استخراج می تواند این مشکل را برطرف کند یا تخفیف کلی دهد.

۴- اعلام درجه اعتبار و سطح اعتماد آمارها معمول نیست.

استفاده کنندگان از آمارها از حدود اعتماد و مقدار تقریب آمارهای مورداستفاده اطلاعی ندارند و لذا به درجه صحت و اعتبار تصمیمات یا تحقیقات خود واقف نیستند. وجود یک مرکز مسئول آماری و قانونی شدن ضرورت تأیید آمارها قبل از انتشار می تواند به حل این مشکل کمک کند.

۵- چارچوب های مناسب برای آمارگیری های نمونه ای وجود ندارد.

فهرست کاملی از مشخصات کلی اعضای جامعه مورد مطالعه برای انتخاب نمونه در آمارگیری های نمونه ای و تعمیم نتایج آن به کل جامعه ضروری است. این فهرست یا چارچوب باید از طریق سرشماری عمومی مکان ها به دست آید.

۶- فعالیت های موازی و ناهماهنگ تولید آمار در سازمان ها ادامه دارد.

فعالیت های مشابه اما ناهماهنگ و



آمار برنامه‌های پیوسته و منظمی ندارند. فعالیت آنها در این زمینه منحصر به زمان انجام سرشماری‌ها، انجام سفارش‌های مقطعی مراکز تولید آمار و اعلام کارهای انجام شده در سازمان‌هاست که بیشتر جنبه تبلیغی دارد. رسانه‌ها به کار ارزیابی فعالیت‌های دستگاه‌های دولتی به طور سیستماتیک و در مجموعه‌ای مرتبط نمی‌پردازند و در راه پرورش فکر مردم و بالا بردن آگاهی آنها در زمینه آمار فعالیت محسوسی ندارند.

۱۲- باور عمومی مسئولان کشور نسبت به آمار ضعیف است.

توجه دستگاه‌های اجرایی به آمار غالباً در حد اعلام موفقیت‌ها یا مشکلات خود است و از روش‌های آماری برای برنامه‌ریزی فعالیت‌های خود استفاده شایسته نمی‌کنند. سیاست‌گذاران و مدیران ارشد به نقش آمارشناسان در تحقیقات استراتژیک و یافتن راهبردهای کلی در فعالیت‌های بخش‌های اقتصادی بهای لازم را نمی‌دهند. اگر نظام آماری بتواند از طریق شورای عالی آمار برای آشنایی مسئولان و مدیران ارشد دولتی، برنامه‌هایی آموزشی در سطح راهبردی و سیاست‌گذاری آماری به صورتی پر محتوا، خلاصه، جالب و مقطعی ترتیب دهد، گرایش‌های مؤثری در اذهان مسئولان نسبت به استفاده از آمار در اتخاذ استراتژی‌ها در فعالیت‌های جاری ایجاد خواهد شد.

می‌شناسند و بیشتر استفاده ابتدایی از آنها می‌کنند. به نظر می‌رسد که ایجاد یک نظام آموزشی و استفاده از کامپیوتر در درون نظام آماری بتواند به حل این مشکل و تحصیل بهره‌وری هر چه بیشتر از سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در این زمینه کمک کند.

۹- شورای عالی آمار مدت‌هاست تشکیل نشده است.

این شورا در ده سال گذشته، عملاً تعطیل بوده و به همین دلیل مسائل مربوط به سیاست‌گذاری، تعیین اولویت‌های آماری و تنظیم روابط درونی نظام آمار مسکوت مانده است. لازم است شورای عالی آمار هر چه زودتر با ویژگی‌های لازم تشکیل شود و فعالانه به حل مسائل کلی نظام آماری بپردازد.

۱۰- نظام آماری، آموزش دانشگاهی را در بر نمی‌گیرد.

بین فعالیت‌های عملی آمار و آموزش دانشگاهی آن تقریباً رابطه‌ای برقرار نیست. دانشگاهیان به آموزش‌های صرفاً نظری و تحقیقات خاص خود (فارغ از نیازهای اصلی و اولیه کشور) مشغول‌اند و برای کار عملی، حداقل آشنایی‌های لازم را ندارند. ایجاد رابطه بین نظام آماری و آموزش دانشگاهی آمار و احیاناً ایجاد دفتری ویژه برای این کار شایسته پیگیری است.

۱۱- نظام آماری، رسانه‌ها را در بر نمی‌گیرد.

رسانه‌ها در آگاه ساختن مردم نسبت به نقش

□ □ □